

TAŞIT FOLKLOR VE ETNOGRAFYASINA DAİR BİR ARAŞTIRMA

NAİL TAN

Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanı

Giriş :

Türkiye'yi gezen bir Amerikalı turist, tanıdığı bir Türk'e;

—“Türkiye’de en büyük nakliyat şirketleri, galiba Allah’a Emanet, Maşaallah ve Yolun Açık Olsun şirketleri” derken yurdumuzdaki taşıtlarla ilgili dinamik bir folklor unsuruna farkında olmadan parmak basmıştır.

Yurdumuzda otobüs, kamyon, taksi ve diğer motorlu ulaştırma araçlarıyla ilgili olarak zengin bir folklor ve Etnografya malzemesi vardır¹. Bu malzemeyi beşe ayırarak incelemek mümkündür.

- 1 – Taşıtlar dışı yazılar².
- 2 – Taşıtlar içi yazılar, levhalar, resimler
- 3 – Taşıtlar içi nazarlık ve uğurluklar
- 4 – Taşıtlar dışı nazarlıklar
- 5 – Sürücülerin dil ve edebiyatı³

Araştırmanın amaç, çerçeve ve metodolojisi :

1970 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre illerimiz nüfuslarının genel nüfus içerisindeki oranlarını ölçü alarak örnekleme yoluyla 1000 taşıtlar üzerinde bir araştırma yaptım. Araştırmam için seçtiğim 1000 taşıtların plakalarında yazılı il kod numaralarının doğru olduğunu kabul etmek

¹ Ayhan Doğanç : Folklorlarda kamyon ve kamyonetler, *TFA*, 12. c., sayı 239, (Haziran 1969) ss. 5303-5304.

² Nakliyat şirketi, ambar, karosöri atelyesi adları, taşıtlar marka ve modelleri, plakalar, reklâm yazıları konumuzun dışındadır.

³ Bu konudaki derlemelerim bitmediğinden araştırmamın kapsamına alınmamıştır.

zorundaydım. Bilinen bir gerçektir ki, yurdumuzda taşıtların bir kısmı kayıtlı oldukları iller dışında çalışmaktadır ve sık sık sahip değiştirebilmektedir. Resmî taşıtlar, araştırmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır. 1000 taşıtların tür bakımından dağılımı şöyledir : 115 otobüs, 416 kamyon 218 özel taksi, 57 dolmuş taksi, 65 dolmuş minibüs, 129 traktör.

Taşıtları il il gezerek seçip incelemek imkânsızdı. 1973-1974 yıllarında bizzat gittiğim illerde ve Türkiye'nin her tarafından taşıtların gelip gittiği uğrak yerlerinde, meselâ; Ankara Toptancı Hali, Terminal, Ambarların bulunduğu Samanpazarı'nda, İstanbul'da Sirkeci, Kadıköy ve Topkapı'da plakalara göre derleme yaptım. Taşıtları konusunda yeterli bilgiler toplayamadığım iller için de öğretmen arkadaşlarımdan, dostlarımdan yararlandım. 412 sürücüyle konuştum.

Araştırma Konuları :

Araştırma konusu 1000 taşıtların 67 ilimize dağılımı, folklorik ve etnografik unsurların iller içerisindeki oranları Tablo 1'de gösterilmiştir.

1 – *Taşıtlar dışı yazılar* : Yurdumuzda bazı taşıtların özellikle önlerinde, arkalarında ve kısmen de yanlarında birtakım yazılar görülmektedir. Zaman zaman çam, çiçek gibi bitki resimleriyle arslan resimlerine de rastlanmaktadır. Araştırmam sonucunda tespit ettiğim sözler ve yazılış sebepleri şöyledir :

—Yazıların bir kısmı, taşıtlar sahibinin ya da sürücünün adı, soyadı, veya lâkabi-

dır: Çamuroğlu, Adalı, Çelik, Kocagöz-oğlu, Şevki, Yusuf, Nevzat, Bülent, Sefiroğlu, Selâmoğlu, Can, Korkmaz, Sadık, Sezai, Neslihan, İsmet, İbo, Aliyar, Gönül, Husam, Metin, Ünal, Uğur, Hacı Hoca, Koca Usta, Mıstık, Efe Muhsin, Şen Seb-zeciler, Türker, Şinasi, Gültekin, Süleyman, Özcan Kardeşler, Pehlivan, Asker, Şen Ba-lıkçılar, Tayfun, Yıldırım, Avcı Mehmet, İki Aliler.

—Nazara karşı korunmak için yazılan yazılar da oldukça yaygındır. Nazar değme (göz değmek, göze uğramak da denir⁴). yalnızca insanlara özgü değildir. Hayvan-lara, bitkilere, eşyalara da nazar değer. Nazar, öldürücü kudrettir. Mavi Gözlü, sarı saçlı insanların kötü bakış ve aşırı övgüleriyle değer⁵. Türkler arasında mavi gözlü kişilere pek seyrek rastlanması, yani mavi gözlülerin genellikle Türklere düş-man kavimler oluşları, mavi gözlerin ola-ğanüstü özelliği bulunduğu dair inancın nedeni olsa gerektir⁶.

Nazar değmesinden dolayı, sürücüler taşıtlarının arzılandığına ve kaza yap-tıklarına inanmaktadırlar. Nazardan ko-runmak için yazılan sözlerin çoğu dinsel etki taşımakta ve Allah'tan yardım almayı amaçlamaktadır. Bu tür sözlerden derle-diklerim şunlardır : Maşaallah (173)⁷ (Re-sim 1, 3, 8), Allaha emanet (18), Allah'a emanet ol (2), Issız gecelerin garip yolcusu-Seni Allah'a emanet ettim, Allah korusun (97)⁸, Tanrım sen koru (Resim 3).

—Taşıttını övmek, taşıttına sevgisini belirtmek için yazılanlar : Yollar fatihi, Dağlar tankı, Yolların kurdu, Yolların

gülü, Şirin Ford, Gülüm, Akdeniz rüzgârı, Geçti, Kelebek, Kalbimle seni sevdim Murat, Gönül fırtınası, Çalığışu, Yaban gülü, Çapkın, Düldül, Beyaz atlı, Benim dünyam, Ne geçti? Dodge, Alışmışım bir kere seni her gün görmeye, Dadaş, Esin isterse geçer, Hey yavrum hey, Yine mi sen? Altıntop, Cihan fatihi, Aslanım, Uçan kale, Arı, Fırtına Murat, Kara Mu-rat, Atmaca, Yıldırım, Zalim, Tarkan, Selvi boylum, Papatyam, Serpilim, Sevda çiçeğim, Çiçek, Koyun kurdun-Yol Doçun, Teksin, Dağda meşe - Ford'da neşe.

—Dilek bildiren, dua niteliğindeki sözler : Yolun açık olsun (16), Uğurlu olsun (8), Allah korusun (97) (Resim 2), Uğurlu, Gönül kuşu güle güle, Güle güle Dodge, Güle güle (11), Selâmetle (3), Şahinim güldür beni, Allahım kazadan koru, İşimiz bilek zoru - Allahım sen koru, Murat (4), Arzum, Umut, Ümit yolcusu (3), Son ümidimsin, Tanrım sen koru.

—Nasihatlar, uyarıcı sözler : Nimetin kadrini bil, Ömür biter yol bitmez (4), Sabret gönül, Doğruluk hazinedir, Sabır-Şükür, Para biter insanlık bitmez.

—Kadercilik inancıyla yazılan sözler : Kader yoicusu, Kadere inan (3), Benim kaderim, Allahın dediği olur (17) (Resim 8), Kaderimse çekerim (2), Kader (5), Kade-rim bu mu? (3), Takdir Allah'tan tedbir şoförden (6), Kader yine unuttu beni, Yalan dünya kimsese kalmaz, Kısmet, Çilem, Çileli başım, Çileli Murat, Çilem benim, Gamlı, Garip yolcu, Sabır taşı, Kısmetse dönerim, Geçim dünyası.

—Diğer taşıt sürücülerine hitap eden sözler (Bunlarda üstünlük, kendini ve taşıttını beğenme duygusu ağır basar). Hoş gör, Beni kıskanmayın, Zamansız geçme, Hor görme beni, Çekemedin ha!... De-sinler, Selâm, Darılma arkadaş yol gidenin (2), Kızmaz, Yollar benimdir (4). Benimle uğraşma, Dert mi sana? (3).

—Şarkı sözleri : Kimi taşıtlarda ya sürücünün, ya mal sahibinin hoşlandığı ya da seyahatlerle ilgisi dolayısıyla yazılmış bazı şarkı sözlerine rastlanmaktadır. Me-selâ : Ayrılacak da beraberiz, Severecek ay-

⁴ M. Halit Bayrı : Nazar ve nazarlık, *TFA*, 3. c., sayı 70 (Nisan 1955), s. 1107.

⁵ Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı; Anadolu'da nar-zarla ilgili bazı inanmalar, *DTCF Dergisi*, 20. c., sayı 1-2, s. 1.

⁶ Prof. Abdülkadir İnan; Nazarlıklar, *TFA*, 8. c., sayı 169 (Ağustos 1963), s. 3138.

⁷ Sözlerin önündeki rakamlar, araştırma sırasında kaç taşıtta rastlandığını göstermektedir.

⁸ Nazardan korunmak için kullanılan sözlerin çoğu dua niteliğindedir. Bu sebeple dilek bildiren, dua niteliğindeki sözler arasına da aynı sözler alınmıştır.

rılalım, Sevenin kölesiyim, İntizar, Love story, Yollar niçin bitmiyor?, Hasret.

—Bir yerleşme yeriyle ilgili sözler ki, taşıt sahibinin memleketini açıklamaktadır : Kurşunlulu, Ofllu, Ayaşlı Orhan, Yeşil Ilgaz.

—Diğer sözler : Ömür sende - hayat bende, Ben hâlâ gurbetteyim, Ayrılık acıdır. Dolan gözler.

2 - *Taşıt içi yazılar, levhalar, resimler :*

Birçok özel taşıtın (resmî taşıtlardan da bazılarında görmekteyiz) içinde, sürücüyeye yakın bir yerde karton ya da sentetik maddeler üzerine yazılmış yazılara ve resimlere rastlamaktayız. Bu yazıları, resimleri çoğaltarak satanlar var. Ankara'da Hacı Bayram Camii yakınındaki dükkânlarda, İstanbul'da Taksim, Bayazıt ve Kapalıçarşı'da, terminallerde söz konusu yazılar ile diğer bölümlerde anlatacağımız nazarlıklar, uğurluklar satılmaktadır.

Taşıt içi yazılar ve asılış sebeplerini şöyle sıralayabiliriz :

—Dinsel inançlarla yazılanlar : Eski ve yeni harflerle besmele (126)⁹ (Resim 4, 5, 6), eski yazı ile Kelime-i Şahadet (23)¹⁰.

—Nazara karşı korunmak için yazılanlar : Maşaallah (144)¹¹ (Resim 5, 6,) Maşaallah gülüm, Âyet'ül kürsî.

—Kadercilik inancıyla yazılanlar : Allah'ın dediği olur (119) (Resim 4, 5, 6), Tedbir bizden takdir Allah'tan (34), Er-rızku alâllah (40)¹² (Resim 4).

—Dualar, bol kazanç ve bereket dileğiyle yazılanlar : Eski yazı ile karınca duası (14)¹³, Siftah senden bereket Allah'-

⁹ Her işe besmele ile başlanır, Allah kendini anan kullarına yardım eder inancıyla asılmaktadır.

¹⁰ Müslümanlığın 5 şartından biri Kelime-i Şahadet getirmektir. Bunu yapan kişi kötülüklerden, kazalardan korunmuş olur inancıyla kullanılmaktadır.

¹¹ At nalı şeklindeki maddeler üzerine yazılanları görüldüğü gibi boncuklarla yazılmış olanları da vardır.

¹² Rızkı veren Allah'tır.

¹³ Bereket duası da denmektedir.

tan, Hayırlı yolculuklar (6), İyi yolculuklar (43), Selâmetle gidelim, El - kâsibü habîbullah (6)¹⁴. İyi yolculuklar (20).

—Nasihatler, şoförü uyarıcı sözler : Sabır selâmet - Sürat felâket (58), Ömür biter yol bitmez (63), Müşteri daima haklıdır (11), Müşteri velinimetimdir (9), Geç geldi desinler - Geçmiş olsun demesinler

—Şarkı sözleri : Aşk mahkûmlarına af yok mu Yarab?

—Diğer sözler : Özlem, Kalbim senin, Gülüm benim, Bütün dertler benim mi?

Bazı taşıtlarda at nalı şeklinde plastikten yapılmış bir nazarlığın mavi zemini üzerinde yukarıdaki sözlerden ikisi yazılmıştır. Ortada; "Sabır selâmet - Sürat felâket" yanlarda; "Tedbir bizden - Takdir Allah'tan". Eski yazı ile yeni yazının kullanıldığı karma levhalar da çok. Meselâ; her iki yazı türüyle yazılmış besmeleler, üstte eski yazı ile besmele, altta yeni yazı ile "Allahın dediği olur". Bu levhalardan bazılarında cami, Kâbe resimlerine de rastlamaktayız. Göz resimleri de taşıtlarda nazarlık olarak kullanılmaktadır. Böylece gözden gelen tehlike gözle önlenmek istenmektedir (Resim 5, 6). Son yıllarda genç sürücüler, karşlarına beğendikleri artistlerin, şarkıcıların resimlerini asıyorlar. Bazı sürücüler de çocuklarının resimlerini bir uyarıcı olarak karşlarına asmaktadırlar.

Bazı yazıların hem taşıt içinde, hem de dışında kullanıldığı araştırmayı okuyanların dikkatinden kaçmayacaktır. Birçok taşıtta 2-3 yazının bulunduğu da unutulmamalıdır.

3 - *Taşıt içi nazarlık ve uğurluklar :*

Araştırma sırasında 794 taşıtta; arızalardan, kazalardan korunmak, yolcuları sağsalim istedikleri yere ulaştırabilmek, bol kazanç elde etmek amacıyla çeşitli nazarlık ve uğurluklar kullanıldığı tespit edilmiştir. Nazarlık ve uğurluklar

¹⁴ Çalışanı, kazananı Allah sever anlamında bir hadistir.

sürücüye yakın bir yere, genellikle dikiz aynası çevresine asılmaktadır.

Taşıyıcısına iyilik, talih açıklığı ve uğur getiren nesnelere uğurluk denir¹⁵. Taşıtlarda kullanılan uğurluklar şunlardır: Bebek ayakkabısı (89)¹⁶, balık (74), Uğur böceği (18), kelebek (22), muska (71), karınca duası (18), besmele (126), kelime-i şahadet (23).

Taşıtların içi nazarlıklar içinde en yaygın olanı çeşitli büyüklükteki mavi boncuklardır. Türkler nazara karşı en iyi koruyucu olarak mavi boncuğu bulmuşlardır. Eski Türkler sancaklarının tepesine de koruyucu tılsım olarak "boncuk" takmışlardır. Bundan dolayıdır ki Ruslar Türklerin sancak ve tuğlarına da "bonçuk" demişlerdir¹⁷. Ülkemizde üzerinde göz şekli bulunan mavi nazar boncukları en çok kullanılan koruyucu eşyadır. Göz biçimindeki muskalar (amulet) ve mavi renk "kuvvete karşı kuvvet" ilkesince nazarlık olarak kullanılmaktadır¹⁸. Üzerinde mavi renkli bir eşyayı bulunduran insana gözdeki tehlike tesir etmemektedir¹⁹.

Dinsel korunma yolu olarak taşıtlarda muska ve üzerinde dua yazılı levhalar, kitaplar ve maşallahlar kullanılmaktadır. Muskaların koruyucu, tehlikeyi uzaklaştırıcı gücü insanlardan başka hayvanlar, ev - bark ve eşyalar için de geçerlidir. Muskalar fonksiyonlarına göre iki gruba ayrılır.

1 - Zararlı ve dış etkileri uzaklaştırıcılar.

2 - İyilik getirenler.

Ülkemizde gerek el, gerekse göz biçimindeki muskalara genellikle "nazarlık" denmektedir²⁰.

¹⁵ Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek : 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Özyayın Mat., İst. 1971, s. 150.

¹⁶ Bebek ayakkabısı, nalın, çarık, eski ayakkabı nazarlık olarak kullanılır. Acayip eşyalar üzerine ilk bakışlar toplanır. Bütün kötülüklerin, kıskançlıkların ilk bakışta olduğuna inanılır.

¹⁷ İnan; a., g., k., s. 3138.

¹⁸ Örnek; a., g., e., s. 149.

¹⁹ Acıpayamlı; a., g., e., s. 21.

²⁰ Örnek; a., g., e., s. 149.

Taşıtlarda kullanılan nazarlıklar şunlardır : Muska (38), minyatür süpürge (8)²¹, çeşitli büyüklükte ve şekillerde mavi boncuklar (538) (Resim 4, 5, 6, 7), üzerinde Allah, Muhammed, maşaallah yazılı yazılı altın renginde paralar (314)²², at nalı şeklinde altında mavi boncuk takılı sarı madenî nazarlık (43), gene at nalı şeklinde zemini mavi ve üzerinde maşaallah yazılı plastik nazarlık (54), küçük boncuklarla yazılmış maşaallah yazısı (14), madenî ya da plastik kutu içinde En'am (37) (Resim 4, 6), üzerlik otu (11), iğneli top (63).

Taşıtların birçoğunda tek nazarlıkla yetinilmemektedir. hem boncuk, hem madenî nazarlıklar, hem de diğerleri kullanılmaktadır. Bu bakımdan sayılar toplamı tablodaki sayıyı aşmaktadır.

4 - Taşıtların dış nazarlıkları :

Yurdumuzda özellikle kamyon ve taksilerin radyötör kısımlarının önlerine mavi nazar boncuklarından oluşan nazarlıklar takılmaktadır. 311 taşıtta bu durum tespit edilmiştir. Bu nazarlıklar genellikle mavi boncuk dizilerinden oluşmakta, dizi içersinde düzenli aralıklarla ay yıldız sembolü de yer almaktadır (Resim 1, 2). Özellikle traktörlerde, üzerinde maşallah yazılı at nalı şeklindeki plastik nazarlıklar, besmele ve Allah'ın dediği olur yazılı levhalara rastlamaktayız (Resim 8).

3 kamyon arkasında çakılı at nalı görülmüştür²³.

Bölgesel Dağılım :

Taşıtlarla ilgili folklorik ve etnografik unsurların bölgesel dağılımı ve Türkiye ortalamaları Tablo 2'de gösterilmiştir. Tabloyu incelediğimizde gerice bölgelerimizle,

²¹ Süpürge, büyücülerin cin ve kötülükleri dağıtma aracıdır.

²² Altın gibi sarı maddeler, sarı saçılarda mevcut tehlikeyi üzerlerine çeker, kişiyi ve eşyayı korurlar (Acıpayamlı; a., g., e., s. 21).

²³ Nazardaki öldürücü kudret, üzerinde demir taşıyan kişiye demirin sağlamlık niteliğinden dolayı tesir etmemektedir (Acıpayamlı; a., g., e., s. 21).

gelişmiş bölgelerimiz arasında farklılık görmekteyiz. Doğu ve güneydoğu Anadolu bölgemizde ve Karadeniz bölgesinde oranlar Türkiye ortalamasının üstünde, İç Anadolu bölgesinde çok yakın, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde ise çok altındadır. Hızla sanayileşen Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerimizde kültür değişiminden dolayı folklorik ve etnografik unsurların kaybolduğunu bu araştırma da doğrulamış bulunuyor.

Sonuç:

1 – Yurdumuzda motorlu ulaştırma araçlarıyla ilgili zengin bir folklor ve etnografya malzemesi vardır.

2 – Sanayileşen il ve bölgelerimizde taşıtlarla ilgili folklorik ve etnografik malzeme daha azdır.

3 – Taşıtlarla ilgili folklorik ve etnografik malzemeler dinamik bir nitelik taşımakta, her geçen gün yeni malzemeler yapılmaktadır.

TABLO 1

TAŞITLARLA İLGİLİ FOLKLORİK VE ETNOGRAFİK UNSURLARIN İLLERE DAĞILIMI

İl Trafik	Örnekleme	Taşıtların dışı			Taşıtların içi		Taşıtların içi		Taşıtların dışı	
		Taşıtların dışı yazılar	Taşıtların dışı yazılar	%	Taşıtların içi yazılar, resimler	%	Taşıtların içi nazarlıklar, uğurluklar	%	Taşıtların dışı nazarlıklar	%
Kod No:	İl Adı	Taşıtların Sayısı	Taşıtların Sayısı	%	Taşıtların Sayısı	%	Taşıtların Sayısı	%	Taşıtların Sayısı	%
01	Adana	29	11	38	18	62	23	79	9	31
02	Adıyaman	9	4	44	6	66	8	89	2	22
03	Afyon	15	5	33	7	47	9	60	3	20
04	Ağrı	8	4	50	6	75	8	100	3	37
05	Amasya	9	3	33	6	66	8	89	3	33
06	Ankara	57	12	21	23	40	41	72	18	32
07	Antalya	16	4	25	7	44	11	69	4	25
08	Artvin	6	3	50	4	66	6	100	1	16
09	Aydın	16	3	19	6	37	8	50	3	19
10	Balıkesir	21	6	28	13	62	16	76	4	19
11	Bilecik	4	1	25	2	50	2	50	—	—
12	Bingöl	5	3	60	4	80	5	100	1	20
13	Bitlis	5	3	60	2	40	5	100	1	20
14	Bolu	11	3	27	6	55	8	73	4	36
15	Burdur	6	1	17	3	50	4	66	—	—
16	Bursa	24	5	22	16	67	19	79	6	25
17	Çanakkale	10	2	20	6	60	7	70	—	—
18	Çankırı	7	4	57	5	71	6	86	2	28
19	Çorum	15	6	40	8	53	11	73	5	33
20	Denizli	14	5	36	4	29	8	57	3	21
21	Diyarbakır	16	9	56	7	44	13	81	6	38
22	Edirne	9	3	33	3	33	5	55	1	11
23	Elâzığ	11	5	45	6	55	8	73	2	18
24	Erzincan	8	3	37	75	6	75	75	3	37
25	Erzurum	19	8	42	15	79	18	95	6	32
26	Eskişehir	13	3	23	5	38	7	54	—	—
27	Gaziantep	17	9	53	10	59	15	86	6	35
28	Giresun	13	5	38	7	54	10	77	2	15
29	Gümüşhane	8	4	50	6	75	7	88	2	25
30	Hakkari	3	1	33	2	66	3	100	—	—
31	Hatay	17	6	35	10	59	13	76	3	18
32	Isparta	8	3	37	5	62	8	100	1	13
33	İçel	17	3	18	10	59	12	71	7	41
34	İstanbul	84	17	20	55	65	67	79	28	33
35	İzmir	40	5	13	22	55	28	70	13	32

İl Trafik Kod No:	İl Adı	Örnekleme Taşıt Sayısı	Taşıt dışı yazılar		Taşıt içi yazılar resimler		Taşıt içi nazarlıklar, uğurluklar		Taşıt dışı nazarlıklar	
			Taşıt Sayısı	%	Taşıt Sayısı	%	Taşıt Sayısı	%	Taşıt Sayısı	%
36	Kars	19	6	32	13	68	17	89	8	42
37	Kastamonu	13	3	23	8	61	13	100	6	46
38	Kayseri	17	6	35	11	65	14	82	8	47
39	Kırklareli	7	1	14	5	71	6	86	3	43
40	Kırşehir	6	2	33	3	50	5	83	2	33
41	Kocaeli	11	2	18	6	55	9	82	5	45
42	Konya	36	11	31	23	64	26	72	18	50
43	Kütahya	12	3	25	7	58	9	75	5	42
44	Malatya	14	5	36	10	71	12	86	7	50
45	Manisa	23	2	9	14	61	16	69	6	26
46	Kahramanmaraş	15	6	40	8	53	13	87	7	47
47	Mardin	13	5	38	9	69	13	100	7	54
48	Muğla	10	3	30	5	50	7	70	2	20
49	Muş	7	4	57	5	71	7	100	4	57
50	Nevşehir	6	2	33	4	66	6	100	2	33
51	Niğde	11	4	36	8	73	10	91	5	45
52	Ordu	17	5	30	12	71	14	82	7	41
53	Rize	9	3	33	7	78	8	89	4	44
54	Sakarya	13	4	31	8	62	11	85	5	38
55	Samsun	23	5	22	16	69	18	78	6	26
56	Siirt	9	4	44	8	89	9	100	3	33
57	Sinop	7	2	28	5	71	6	86	2	28
58	Sivas	21	7	33	14	67	18	86	6	29
59	Tekirdağ	9	3	33	5	55	7	78	1	11
60	Tokat	15	4	27	9	60	12	80	5	33
61	Trabzon	19	7	37	14	74	16	84	6	32
62	Tunceli	4	1	25	3	75	4	100	2	50
63	Urfa	15	7	47	11	73	13	87	5	33
64	Uşak	6	1	17	3	50	4	65	1	17
65	Van	9	4	44	8	89	3	89	3	33
66	Yozgat	13	5	38	10	77	11	85	2	15
67	Zonguldak	21	4	19	16	76	18	86	6	28
TOPLAM		1000	303		609		794		311	

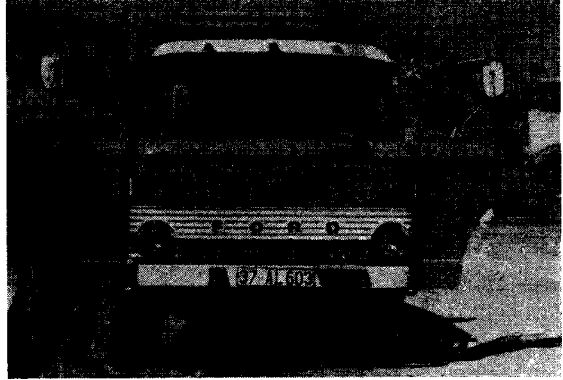
TABLO 2

TAŞITLARLA İLGİLİ FOLKLORİK VE ETNOGRAFİK UNSURLARIN BÖLGESEL DAĞILIMI

Bölgeler	Taşıt dışı yazılar ortalaması	Taşıt içi yazılar, resimler ortalaması	Taşıt içi nazarlıklar uğurluklar ort.	Taşıt dışı nazarlıklar ortalaması
	(%)	(%)	(%)	(%)
Karadeniz	32.1	67.4	85.6	31.-
Akdeniz	28.3	56.-	76.8	21.3
Marmara	24.4	58.2	74.-	22.5
Ege	22.8	48.4	64.6	24.6
İç Anadolu	34.6	60.4	80.3	31.4
Güneydoğu Anadolu	46.3	60.7	88.3	38.2
Doğu Anadolu	43.5	71.8	92.9	33.-
TÜRKİYE ORTALAMASI	33.2	60.4	80.4	28.9

Res. 1 — Önünde “Maşaallah” yazılı ve nazar boncukları takılmış bir kamyon

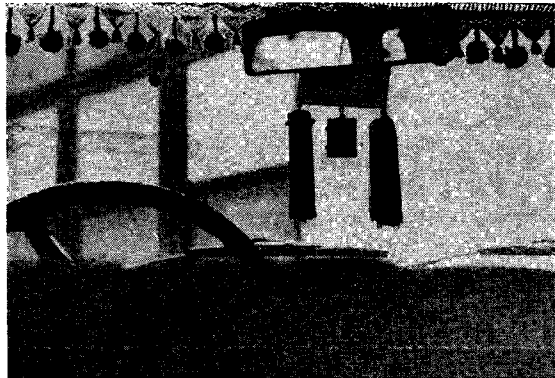

Res. 2 — Önünde “Allah korusun” yazılı ve nazar boncukları takılmış bir kamyon

Res. 3 — Önünde “Maşaallah ve Tanrım sen koru” yazılı bir kamyon.

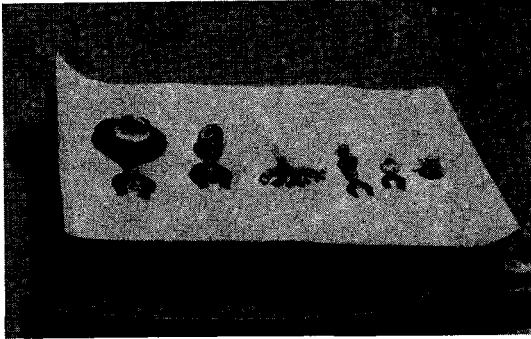
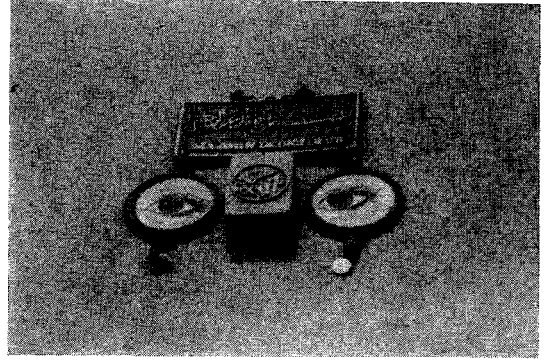
Res. 4 — Bir taksi içi. “Besmele” “Allahın dediği olur” “Errızku alâllah” yazıları, plâstik En’am-ı Şerif kutusu ve nazarlıklar görülüyor.

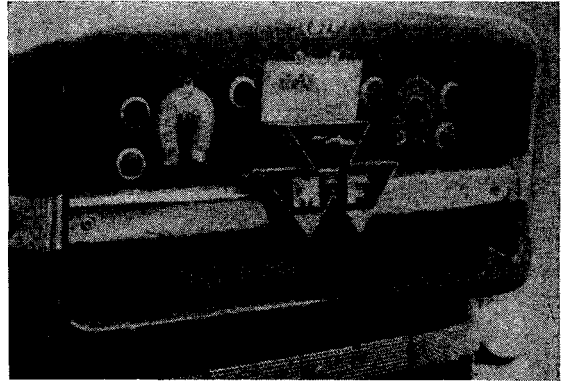
Res. 5 — Bir başka taksi içi. “Besmele” “Allahın dediği olur” “Maşallah” yazıları ve göz resmi. Göz boncuğu nazarlıkları da görülmektedir.

Res. 6 — Taşıt içi yazı ve nazarlıklardan örnekler. “Besmele” “Allah” “Allah’ın dediği olur”, “Maşallah” yazıları ile nazar boncuğu, göz resmi ve madeni nazarlıklar.

Res. 7 — Taşıtlarda kullanılan nazarlıklardan örnekler.

Res. 8 — Bir traktör radyötörü üzerinde “Maşaallah” levhaları, “Besmele” ve “Allah’ın dediği olur” yazıları.

ADANA BÖLGE MÜZESİNDEKİ YÖRESEL AV ALETLERİ

MÜYESSER TOSUNBAŞ

İnsanoğlu yaratıldığı günden bu yana besin arama ve karnını doyurma zorunluluğunu duymuştur. Bir yandan bitki kökleri toplayıp, toprağı işlerken diğer yandan av aletlerinden faydalanmayı düşünmüş, bunun içinde en basit el baltalarından başlayarak, günümüzdeki otomatik tüfeklere değin uğraşlarını sürdürmüştür.

Müzemizde bulunan yöresel av aletlerine bir göz atacak olursak, bir zeka mahsulü olan, faklar alalar¹ gibi av aletlerini yörüklerin çakmaklı tüfeklere (Res. 1. Env. 165) tercih ederek, kullanmış olduklarını görürüz².

Keklik alası, kuş fakı, kaplan kabağı ve turaç dili de bu aletler arasındadır.

Keklik Alası :

Müzemizde 68-1923 noda kayıtlı olan ve 76 cm eninde 122, cm. boyunda dikdörtgen şeklinde yekpare bir bez parçasıdır. Bu bez parçasının arkasına X şeklinde hazırlanmış iki değnek bağlanarak, bu değneklerin uçları bezin köşelerine daha önceden dikilmiş olan meşin parçalarının arasına geçirilir. Böylece bez gerilmiş olur. Bezin üzerine ala damgaları ile keklik alası tezyinatı yapılır.

Ala damgaları (Res. 2 Env. no. 70) pişmiş toprak veya ağaç parçalarının çeşitli şekillerde kabartma olarak işlenmesiyle meydana gelir. Daha sonra bu damgalar boyaya batırılarak bezin üstüne basılır, bezin ön tarafının üst kısmına iki renkli

kulak dikilerek, kulakların altına iki göz deliği açılır. (Res. 3). Avcı bu aleti sol eliyle arkada değneklerin birleştiği yerden bir kalkan gibi tutarak kendisi aletin arkasına saklanır. Bu çekici aleti gören keklikler tahrik olarak Ala'nın üzerine üşüşürken, fırsatı değerlendiren avcı tüfeğini üzerlerine boşaltır.

Kuş Fakı :

74-1929 Env. no. su ile Müzemizde kayıtlı bulunan Yarım, daire şeklinde çubuk adını verdiğimiz bir değnek ile bunun üzerine kapanabilecek şekilde yerleştirilmiş ve kemik tutsak olarak adlandırığımız kuzu kaburga kemiği (kemik tutsak) gerilerek kıl iple (yay) sıkıca bağlanmıştır. Çubuk ve kemik tutsağı ortalaayan ince değneğe, ucunda küçük bir ağaç parçası (fak dili) bulunan bir ip bağlanmıştır. Kemik çubuk yaydan ayrılarak, fak diline eğreti bir şekilde tutturulur (Res 4) Hazırlanan fak, gübreli bir yere gömülerek etrafına buğday serpilir. Fak etrafında uçşan kuşlardan biri fak diline basınca dil kurtularak yay boşalır. Bu da buğday taneleri yemekle meşgul olan, diğerlerinden bir veya birkaçının tutulmasına sebep olur.

Kaplan Kabağı :

Müze Env. no su 75-1930 olan, bir su kabağının iki tarafının, daire şeklinde kesilerek bir tarafına deri geçirilip, diğer tarafının boş bırakılmasıyla meydana gelmiştir. Ayrıca derinin ortasından balmumu ile sertleştirilmiş bir ip geçirilmiştir. (Res. 5).

¹ Ala : Bir zekâ ve hile eseri olan fakat, birazda manevi kabiliyet saklayan alet.

² A. R. Y. Yalğın Görüşler dergisi, Nisan 1937, Yıl 1. Sayı 1.

Balmumlu ipin ileri geri çekilmesiyle, deride meydana gelen gıcırta, kabağın boşluğunda büyüyerek yankı yapar. Bunun neticesinde korkunç bir ses hasil olur. Aynı aletin Güney Amerikada Jaguar avlarında kullanılmasında dikkate şayandır.

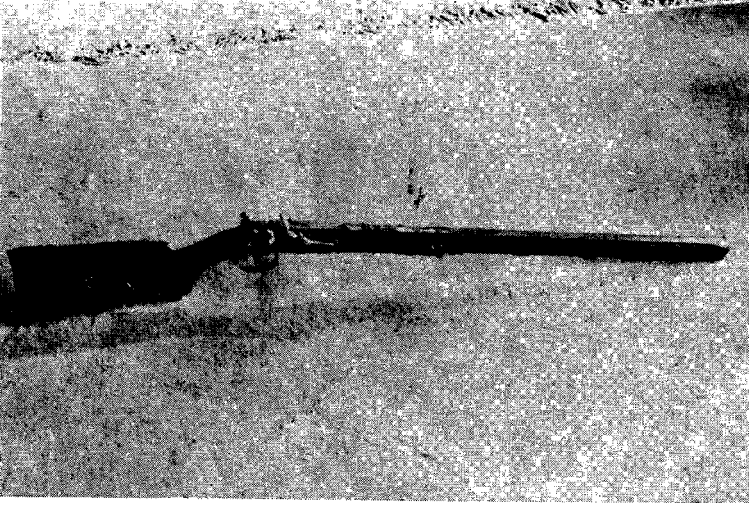
Kalabalık bir gurup, vahşi hayvanların çok olduklarını tahmin ettikleri yerlerde, davul, zurna veya kaplan adını verdikleri su kabağını öttürerek, orman içindeki hayvanları ürkütürler. Bu gürültülerden korkarak kaçmaya çalışan ayılar, tilkiler, kurtlar, hatta tavşanlar daha önceden belli yerlere hazırlanmış olan tuzaklara düşerler.

Turaç Dili :

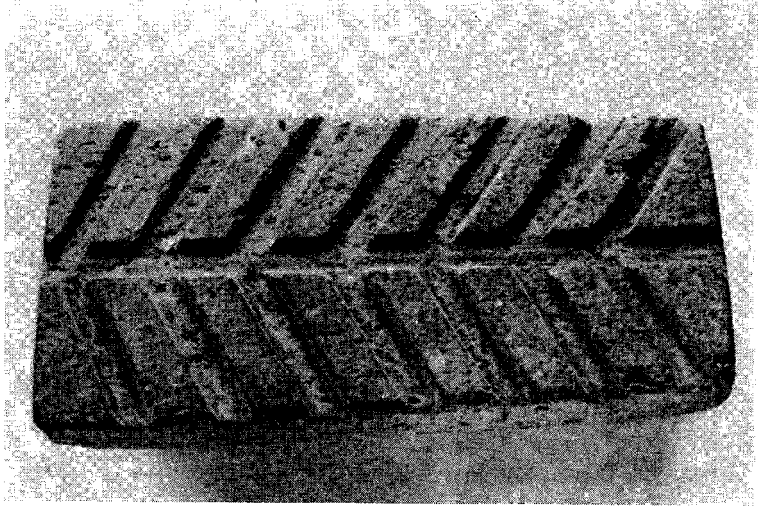
77-1932 Env. no su ile Müzemizde kayıtlı bulunan 10 cm uzunluğunda 1,5

cm çapında bir ağaç parçası, tam ortasından yarılarak, arasına ince ve dar bir dil yerleştirilerek, ağız kısmı bir iple bağlanmıştır (Res. 6). Bu aletle Erkek Turaç sesi taklit edilerek, hayvanlar istenilen yöne çekilir.

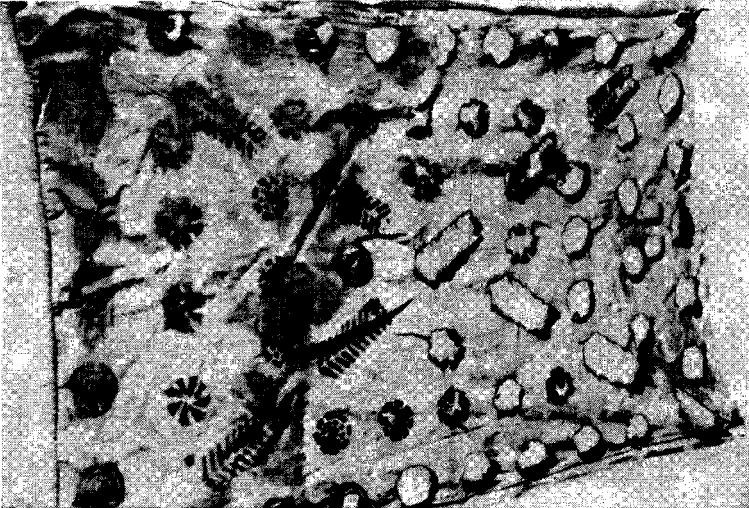
Yukarıda örneklerini gördüğümüz av malzemelerinin kökeni muhakkakki yüzyıllar öncesine gitmektedir. Ancak, devamlı yer değiştiren halk toplulukları (Yörükler) her gittikleri bölgenin şartlarına göre, uzun süren Kültür birikimi neticesinde elde ettikleri tecrübeyi zekâ ile birleştirerek ihtiyaçlarına göre aletler yapmışlardır. Bahsettiğimiz av aletleri de, en son yerleştikleri Çukurova bölgesinin özelliklerine ve av hayvanlarına göre yapılmıştır.

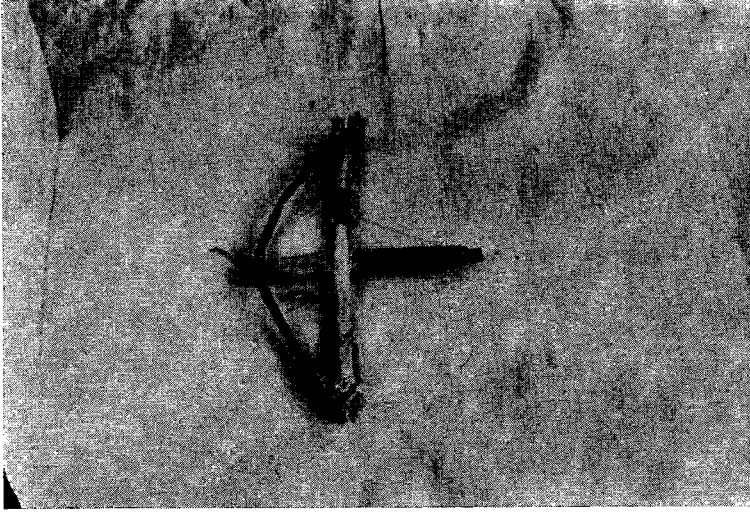
Res. 1 — Çakmaklı Tüfek

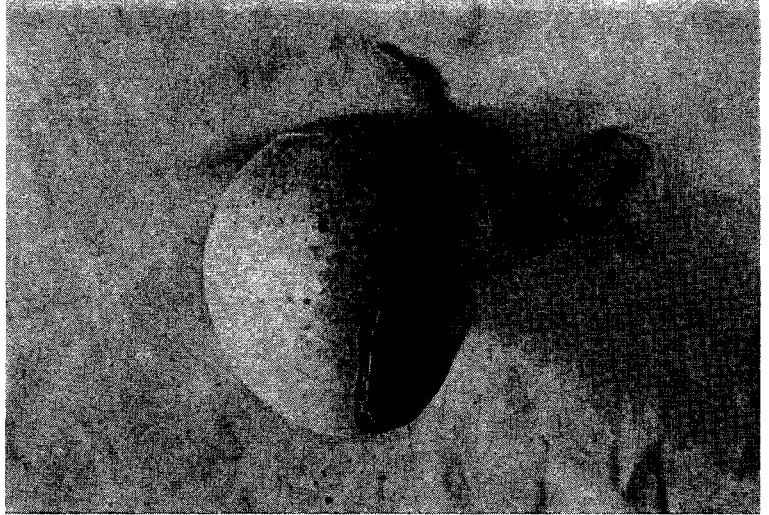
Res. 2 — Ala Damgası

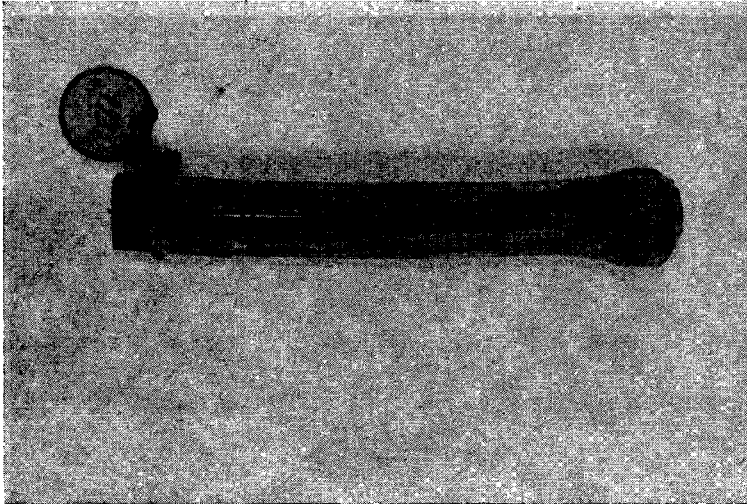
Res. 3 — Keklik Alası

Res. 4 — Kuş Faki

Res. 5 — Kaplan Kabağı

Res. 6 — Turaç Dili